

Edukacja alternatywna w XXI wieku

Autor: [Bogusław Śliwerski](#)

ISBN: 978-83-7587-436-5

Dane techniczne: Wydanie I, Kraków 2010, Format B5, Objętość 650 strony, Oprawa twarda, szyta. Książka zawiera płytę DVD!

Edukacja alternatywna rodzi liczne dylematy zarówno w teorii, jak i w praktyce, dlatego każda okazja do wymiany poglądów, idei, prezentacji rozwiązań teoretycznych i praktycznych, do prowadzenia sporów czy wzmacniania własnych celów i rodzajów zaangażowania – będzie wpisywać się w dobro wspólne, z którego w kolejnych latach będą mogli korzystać inni, choć i nam zapewne ten udział przyda się do czegoś istotnego (zapewne tu i teraz trudnego do wymienienia). Spór o pedagogikę i edukację alternatywną jest podtrzymywany w wielu publikacjach teoretyków i praktyków oświatowych, podczas konferencji, sesji, w mediach oraz w programach i w treściach kształcenia nauczycieli czy wychowawców, ponieważ jest on symptomem nieustającej walki o wolność w kształceniu i wychowaniu młodego pokolenia.

Upominanie się różnych podmiotów oświatowych o prawo do niezależnej myśli i praktyki edukacyjnej jest dla jednych dopominaniem się przede wszystkim o podstawowe prawo człowieka do bycia sobą w każdej sytuacji, do bycia prawdziwym, indywiduum; dla innych zaś – wołaniem o powrót do źródeł i tradycji szkoły jako instytucji wszechwładzy i wszechwiedzy. [...]

Mamy nadzieję, że kolejny monograficzny tom studiów z pedagogiki alternatywnej uruchomi i podtrzyma debatę na jej temat. Zachęcamy do dyskusji, wymiany myśli, poglądów i nowych podejść do edukacji.

Zbyszko Melosik i Bogusław Śliwerski

Recenzja:

Zbyszko Melosik, Bogusław Śliwerski (red. naukowa) *Edukacja alternatywna w XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza 'Impuls', Kraków 2010, ss. 646 wraz z płytą DVD, *Problemy*

współczesnej edukacji-rekonstrukcja założeń polityki oświatowej oraz modeli kształcenia w ponowoczesnym świecie. Kierownik projektu badawczego – Bogusław Śliwerski.

Recenzowana publikacja, to kolejne, imponujące dzieło pod redakcją naukową Zbyszko Melosika i Bogusława Śliwerskiego. Książka liczy ponad 640 stron i jest wzbogacona o płytę DVD z zapisem interesujących i niezwykle inspirujących intelektualnie rozmów z nauczycielami i uczniami warszawskiego Zespołu Szkół Niepublicznych „Bednarska”. Materiał filmowy został opracowany przez Piotra Sobczaka i Włodzisława Kuzitowicza w ramach projektu badawczego pod kierunkiem Bogusława Śliwerskiego "Problemy współczesnej edukacji demokratycznej – rekonstrukcja założeń polityki oświatowej oraz modeli kształcenia w ponowoczesnym świecie".

Od roku 1992, co trzy lata, z inspiracji Profesora Bogusława Śliwerskiego odbywają się naukowe spotkania pedagogów, zaangażowanych w dyskusję nad kondycją edukacji (nie tylko polskiej) oraz możliwymi zmianami, dotyczącymi paradygmatu alternatywnego kształcenia i wychowania. Książka jest zapisem kolejnej konferencyjnej debaty, dotyczącej edukacji alternatywnej i jej współczesnego postrzegania. To zawiera kilka bloków tematycznych, zatytułowanych kolejno: spory teoretyczne, modele i praktyki edukacji alternatywnej, uwarunkowania edukacji alternatywnej, edukacja w świetle badań. Dzięki takiej strukturze publikacja staje się szerokim panelem dyskursu zarówno o teoretycznych i metodologicznych dylematach alternatywności pedagogiki i pedagogii, o ich afirmacji i krytyce, koncepcjach szkół alternatywnych i alternatyw edukacyjnych Polsce i wybranych krajach świata (opisy dotyczą m.in. Czech, Włoch, Norwegii, Rosji, Gwatemali, Japonii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Pn.) jak i o alternatywach dla edukacji szkolnej, takich jak: specjalna oświata dorosłych, ruch samorządowy, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli itp. oraz społeczny ruch odnowy edukacji i oporu edukacyjnego (stowarzyszenia oświatowe, edukacyjne inicjatywy obywatelskie, subkultury edukacyjne).

Tajemnica niezmienności dążeń reformatorskich, w tym również tych, związanych z ruchem alternatywnej edukacji, tkwi jak wynika z uzasadnień Zbyszko Melosika i Bogusława Śliwerskiego, zawartych we wstępie do omawianej książki, nie tylko w ideologii pedagogicznego indywidualizmu, neoromantyzmu lub pedagogiki oporu, ale z coraz silniej odczuwanej przez szeroko pojmowanych wychowawców potrzeby odstąpienia od odczuwanych struktur i praktyk edukacyjnych na korzyść rzeczywistej, a nie tylko deklarowanej humanizacji procesu kształcenia i wychowania. Stąd też najprawdopodobniej tak szerokie zainteresowanie, tak wielu pedagogów, problematyką wielości dróg wiodących do edukacyjnego i wychowawczego powodzenia.

Czterdziestu dziewięciu autorów, reprezentujących nie tylko uznane ośrodki akademickie w Polsce i za granicą, ale również różne szczeble oświaty, ośrodki doskonalenia nauczycieli oraz studenckie koła naukowe, ukazuje w swoich artykułach kwestie niezwykle istotne dla

współczesnej debaty o kondycji pedagogiki alternatywnej. Znajdziemy tu zatem cały wachlarz problemów: od zagadnień teorii pedagogicznej do operacjonalizacji teoretycznych zagadnień w szkolnej codzienności, od edukacji formalnej do nieformalnych projektów edukacyjnych, od opisu zależności, w jakie uwikłana jest szkoła, do autonomicznego tworzenia i urzeczywistniania celów kształcenia i wychowania, od ideologicznych postulatów pedeutologicznych do propozycji zmian w przygotowaniu nauczyciela do pracy dydaktycznej i wychowawczej.

Godnym uwagi jest, iż książkę „spinają” dwa niezwykle interesujące artykuły. Pierwszy z nich, to artykuł Czesława Kupisiewicza „Szkoła alternatywna – definicje, rodzaje, ocena, perspektywy rozwoju, drugi – Bogusława Śliwerskiego „Ostrzeżenie zamiast zakończenia, czyli o toksycznych doświadczeniach wychowanków *Odenwaldschule*”.

Czesław Kupisiewicz z charakterystyczną dla siebie precyzją słowa i trafnością ocen porządkuje obecne w wielu publikacjach pedagogicznych teoretyczne spory, dotyczące definiowania i rozumienia edukacji alternatywnej, ukazując jej przemiany w historycznej perspektywie. Próba spojrzenia na dzieje i współczesność rozmaitych rozwiązań alternatywnych prowadzi czytelnika do konstatacji, że alternatywność ta była i jest obecnie rozmaicie pojmowana i przybiera niejednorodną postać. Również obraz ruchów alternatywnych w edukacji oraz oddziaływań tychże na modele współczesnej oświaty nie jest jednoznaczny. Tym bardziej syntetyczny i zarazem perspektywiczny wykład, dający czytelnikowi gruntowną, merytoryczną podstawę do namysłu nad współczesnymi znaczeniami alternatywności w wychowaniu i kształceniu jawi się jako absolutnie niezbędny. Jest to zarazem doskonałe w formie i treści wprowadzenie do problematyki poruszanej w kolejnych działach publikacji. Końcowy artykuł Bogusława Śliwerskiego jest wyraźnym sygnałem i, jak podkreśla sam autor, ostrzeżeniem dla pedagogów, czym może zakończyć się niewłaściwe pojmowanie alternatywności w wychowaniu i kształceniu oraz jak łatwo jeden człowiek, a raczej stosowana przez niego „czarna pedagogika” może zniszczyć wieloletnią pracę wychowawczą poprzedników. Opisywana w artykule *Odenwaldschule* (szkoła alternatywna umocowana w duchu niemieckiej pedagogiki reformy) okazała się bowiem „ (...) zdradą wobec dzieci, zdradą wobec ich rodziców, zdradą wobec twórcy-założyciela szkoły, wobec placówki (...), jest to niewątpliwie też zdrada pedagogiki, której alternatywność polega na głębokim, autentycznym byciu po stronie dziecka, by wspólnie z nim odkrywać i wzmacniać jego człowieczeństwo.”¹[1] Czy jest to zatem ostrzeżenie przed nadmiernym zaufaniem do tego, co w pedagogice odmienne? Wnikliwy czytelnik dostrzeże w opisanym przypadku nie tyle dowód na niespełnione obietnice alternatywnej edukacji, ile drogowskaz ukazujący wyraźnie, że żadna, choćby najśmielsza i najpiękniejsza w swej wymowie koncepcja pedagogiczna nie może być właściwie urzeczywistniona bez pozytywnego „wcielenia”. To człowiek uszlachetnia dzieło, ale też człowiek może je łatwo

---

zniweczyć i skałać. Jeśli zatem mówimy o trosce o właściwą jakość wychowania i kształcenia, to w pierwszym rzędzie należytą rangę nadać trzeba formacji pedagogów. To zagadnienie poruszane jest nie tylko w licznych artykułach książki (m. in. pisze o nim Zlatica Hulová, Mirosław Kowalski i Daniel Falcman, Jolanta Bonar) ale najdobitniej rozbrzmiewa w wypowiedziach nauczycieli i uczniów warszawskiego niepublicznego Zespołu Szkół „Bednarska”, zamieszczonych na płycie DVD, dołączonej do recenzowanej książki. Marta Ługowska - wieloletnia nauczycielka „Bednarskiej” mówi z przekonaniem, że nauczyciel musi być wyrazisty, „jakiś”, po to, aby uczniowie również byli „jacyś” i nie ulegali powszechnej dziś homogenizacji myśli i postaw, twórczyni szkoły - Krystyna Starczewska przekonuje, że otaczana szacunkiem młodzież potrafi szanować innych, a dyrektor Jan Wróbel dodaje, że „(...) nie można zrobić uczniowi gorszej krzywdy, niż zrobić z niego ucznia na całe życie.”²[2] Filmy prezentujące urzeczywistnioną ideę szkolnej demokracji nie są w książce „Edukacja alternatywna XXI wieku” jedynie wysmakowanym dodatkiem. Tworzą osobną, interesującą i zarazem pobudzającą intelektualnie wyprawę ku pełniejszemu rozumieniu edukacyjnej alternatywności dzisiaj. Alternatywności, w której pierwotne idee Nowego Wychowania splatają się z koniecznym współcześnie rozwijaniem samodzielności myślenia, autonomii celów i dążeń jednostki, personalistycznym kształtowaniem dojrzałej osobowości.

Ten przegląd zagadnień nie wyczerpuje prezentowanego w publikacji bogatego *spectrum* istotnych i aktualnych problemów, z jakimi boryka się edukacja alternatywna w świecie współczesnym. Zarówno wypowiedzi autorów w książce, jak i wywiady zamieszczone na płycie DVD uświadamiają czytelnikowi, iż stajemy dziś, nie po raz pierwszy zresztą, wobec wielkich edukacyjnych wyzwań, szans, ale także wobec konieczności podejmowania decyzji na różnych szczeblach organizacji państwa i społeczeństwa oraz w szkołach i uczelniach – jako podstawowych ogniwach zmiany edukacyjnej. Ukazują wyraźnie, iż trzeba nieustająco zdobywać wiedzę o reformowaniu edukacji oraz podejmować próby rozwijania wyobraźni decydentów i realizatorów polityki edukacyjnej na temat jej efektów i relacji efektów do teoretycznych założeń. Nadzieja jest siłą sprawczą, ale powinna być weryfikowana w społecznym dialogu, ponad podziałami politycznymi i środowiskowymi a ten postulat, jak pokazuje polska codzienność, jest niezwykle trudny do realizacji.

„Brak inwestycji w edukację to inwestycja w ignorancję” głosi hasło odbywającego się co roku w Warszawie Festiwalu Nauki. Trudno uwierzyć, jak często hasło to było głoszone, choć w innej formie, w ostatnich dziesięcioleciach. Jeszcze trudniej wyobrazić sobie jednak, że w najbliższym czasie mogłoby ono zostać zastąpione innym - bardziej optymistycznym. Tym bardziej potrzebny jest nieustanny namysł nad usprawnianiem polskiej szkoły, a także głośne eksplikowanie postulatów pedagogicznych dotyczących całościowej, rzetelnej, merytorycznie ugruntowanej, perspektywicznej zmiany edukacyjnej, uwzględniającej wielość dróg prowadzących do wspomaganego rozwoju autonomicznej, współodczuwającej, zdolnej do

---

współtworzenia i współlistnienia z innymi jednostki. Recenzowana publikacja „Edukacja alternatywna w XXI wieku” jest dowodem na to, iż wymienione postulaty są żywe i coraz głośniejsz upominają się o należne sobie miejsce.

dr hab. prof. ChAT Renata Nowakowska-Siuta

Chrześcijańska Akademia Teologiczna

Ekumeniczny Instytut Pedagogiczny

Katedra Pedagogiki Szkolnej

Ruch Pedagogiczny, 2011, Nr 3-4

Spis treści:

Wstęp

Spory teoretyczne

Czesław Kupisiewicz

Szkoła alternatywna – definicje, rodzaje, ocena, perspektywy rozwoju

Zlatica Hul'ová

Alternatywne koncepcje jako podstawa dla innowacyjnych działań edukacyjnych trendów w kontekście badań eksperymentalnych

Amadeusz Krause

Pedagogika pobocza – złudzenia i nadzieje alternatywności w pedagogice specjalnej

Mirosław Kowalski, Daniel Falcman

Edukacyjne kierunkowskazy. Refleksje o współczesnej teorii pedagogicznej

Modele i praktyki edukacji alternatywnej

Inetta Nowosad

Przemiany koncepcji autonomii szkół publicznych w Europie

Hein Retter

John Dewey jako pedagog reform i wychowania do demokracji Johannes Kiersch. Tradycja i postęp w pedagogice waldorfskiej

Tomasz Gmerek

Edukacja i procesy asymilacji mniejszości etnicznych na dalekiej Północy. Studium przypadku Saamów w Norwegii i Nieńców w Rosji

Karolina Domagalska-Nowak

Szkolnictwo średnie w Norwegii. Wybrane aspekty funkcji selekcyjnej

Jarema Drozdowicz

Edukacja językowa w Gwatemali – alternatywa edukacyjna, polityczna czy kulturowa?

Aleksandra Maj

Koncepcja edukacji przedszkolnej w Reggio Emilia we Włoszech

Mirosława Cylikowska-Nowak

Ijime, hikikomori i edukacja alternatywna w Japonii

Sylwia Grzegorzewska

Alternatywne sposoby realizowania edukacji wczesnoszkolnej na przykładzie kształcenia zróżnicowanego – prezentacja wyników badań eksperymentalnych

Iwona Paszenda

Myślenie i działania twórcze jako forma alternatywnej edukacji studentów pedagogiki

Anna Buła

Dydaktyczne możliwości zastosowania dociekań filozoficznych w kształceniu zintegrowanym

Daria Hejwosz

Społeczne funkcje Uniwersytetu Harvarda

Krzysztof Wawrzyn

Edukacja alternatywna jako forma wspierania rozwoju dziecka z niepełnosprawnością intelektualną

Maciej J. Wielobób

System wychowawczy jogi klasycznej

Kamila Kocoń, Marta Hold

Wykorzystanie gier symulacyjnych w edukacji międzykulturowej

Janusz Moos, Małgorzata Sienna

Kształcenie modułowe, standaryzacja kwalifikacji zawodowych we współczesnej szkole zawodowej

Joanna Cukras-Stelągowska

Szkółki niedzielne wobec potrzeby rewitalizacji żydowskiego życia w Polsce

Uwarunkowania edukacji alternatywnej

Zbyszko Melosik

Śloneczne (pozakulturowe) wakacje – tożsamość typu all inclusive

Agnieszka Cybal-Michalska

Społeczeństwo przyszłości w wyobrazeniach młodzieży: indywidualistyczna vs. kolektywistyczna koncepcja społeczeństwa

Jarosław Bąbka

Ciągłość i zmiana w zakresie idei uczenia we współpracy

Marek Gawrysiak

Wytresowany pies czy autonomiczny kot? O edukacji komputacjonalistycznej, konstruktywistycznej i konektywistycznej

Jolanta Bonar

Czy szkoła jest miejscem twórczości rzeczywiście stymulowanej? .....

Krystyna Kusiak

Program kształcenia – obszar obowiązków i wolności

Mirosława Nyczaj-Draż

„Sukcesowi trzeba pomóc”, czyli o edukacji dziecka w rodzinie klasy średniej

Marek Budajczak

Metoda Carden – klasyczna amerykańska alternatywa edukacyjna

Andrzej Murzyn

Pomiędzy rodziną i szkołą – w poszukiwaniu sensu pedagogiki alternatywnej

Wojciech Kołodziej

Edukacja polityczno-prawna społeczeństwa polskiego wobec współczesnych realiów

Edukacja w świetle badań

Olga Czerniawska

Andragogika z perspektywy badań biograficznych

Aleksandra Nowak, Marcin Ograbek, Katarzyna Świniarska

E-przedszkole – analiza skutków rozprzestrzeniania się e-learningu w nauczaniu dzieci

Wiesława Martyniuk

Alternatywy dla formalnego obrazu szkoły jako instytucji w uczniowskich metaforach

Anita Famuła-Jurczak

Pejzaż gimnazjów prowadzonych przez stowarzyszenia

Beata Bednarczuk

Doświadczenie uczenia się w relacjach absolwentów klas Montessori – (przed)wstępne rozpoznanie

Renata Machalska

Czy szkoły ogólnodostępne rzeczywiście są alternatywą dla kształcenia segregacyjnego? Z opinii nauczycieli szkół specjalnych i ogólnodostępnych

Piotr Plichta

Korzystanie z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych przez młodzież z niepełnosprawnością intelektualną

Katarzyna Zatorska

Warunki i możliwości zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych w szkole. Z opinii dyrektorów szkół ogólnodostępnych

Lucyna Telka

Ideologia w przekształcaniu przestrzeni społecznej placówki

Ewa Tłuczek-Tadla

Edukacja obywatelska w oddolnych stowarzyszeniach młodzieżowych na przykładzie stowarzyszenia „Parlament Młodzieży” z Przemysła (komunikat z badań)

Katarzyna Bocheńska-Włostowska

W poszukiwaniu umiejętności i doświadczenia. Idea Otwartej Akademii Umiejętności jako przykład edukacji alternatywnej

Danuta Michałowska

Kształtowanie wrażliwości na wartości etyczne metodami dramy i psychodramy

Joanna Przybyszewska

Zaspokajanie potrzeb edukacyjnych dziecka niepełnosprawnego na etapie kształcenia przedszkolnego i podstawowego w opiniach rodziców

Paulina Wierzba

Homoseksualizm jako alternatywny styl życia. Wybrane problemy i kontrowersje

Mateusz Melosik

Kohabitacja jako alternatywa dla małżeństwa. Wybrane problemy i kontrowersje

Bogusław Śliwerski

Ostrzeżenie zamiast zakończenia, czyli o toksycznych doświadczeniach wychowanków Odenwaldschule

Noty o autorach

Autor:

Śliwerski Bogusław

Oficyna Wydawnicza IMPULS

ul. Fatimska 53 B
31-831 Kraków
tel./fax: 12-422-41-80

impuls@impulsoficyna.com.pl
www.impulsoficyna.com.pl